

Katedra Białorutenistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

***„ЗЪ ЗЫЧЛИВОСТІ
КҮ МОЕІ ОТЧІЗНЕ”:***

**Tom pamiątkowy dedykowany
Profesorowi Mikołajowi Timoszurowi**

Redakcja naukowa
Nina BARSZCZEWSKA i Mikołaj CHAUSTOWICZ

Warszawa 2017

Radosław Kaleta

Warszawa

Przegląd pomocy glottodydaktycznych do nauki języka białoruskiego jako obcego wydanych w latach 1973–2017¹

Wśród pomocy (glotto)dydaktycznych używanych w nauce i nauczaniu języka obcego można wyróżnić wiele typów, w zależności od przyjętych kryteriów. Najprostszy podział dotyczy formy ujętej treści, stąd mamy pomoce tradycyjne, takie jak: podręczniki, gramatyki, kompedia, repetytoria, zbiory ćwiczeń, rozmówki, słowniki (jednojęzyczne, dwujęzyczne, tematyczne)², plansze, gry itd., oraz elektroniczne takie, jak interaktywne strony internetowe z całymi kursami lub różnymi materiałami do nauki języka, filmiki (np. na kanale *Youtube*) itp. Wielość tych form jest imponująca i służy urozmaiceniu nauki/nauczania języka. Jednocześnie niektóre rodzaje wymienionych pomocy glottodydaktycznych mogą być przygotowane na poziomie akademickim i wykorzystywane na zajęciach uniwersyteckich (dla filologów i niefilologów), a inne są bardziej popularnonaukowe, skierowane do osób (zwykle) bez przygotowania lingwistycznego, często do konkretnej grupy zawodowej (np. businessmanów), co odpowiada kolejnemu kryterium podziału materiałów na te prezentujące albo język ogólny, albo język specjalistyczny.

W przypadku Białorusi (choć pewnie nie tylko) można wyróżniać pomoce (glotto)dydaktyczne także ze względu na przyjęte rozumienie definicji języka białoruskiego. Mamy zatem pomoce do nauki języka białoruskiego jako ojczystego (pierwszego, wyjściowego)³ używane na lekcjach w białoruskich szkołach (ale nie jest to przedmiotem niniejszego artykułu), pomoce do nauki języka białoruskiego jako drugiego (który może być utożsamiany z językiem obcym albo z językiem ojczystym uczonym na emigracji, czyli

¹ Artykuł powstał w ramach szerszych badań Pracowni Glottodydaktyki Białorusystycznej działającej od 1 grudnia 2015 r. przy Katedrze Białorusystyki Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego.

² Więcej o słownikach języka białoruskiego zob. R. Kaleta, *O projekcie słownika białorusko-polskich fałszywych przyjaciół tłumacza na tle dorobku leksykografii polsko-białoruskiej*, „*Studia Slavica*” 2013, t. XVII/, s. 83–85, zob. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/3385> [dostęp: 16.06.2017].

³ Por. E. Lipińska, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków 2003, s. 19.

językiem mniejszości narodowej czy językiem odziedziczonym, czymś między językiem ojczystym a językiem obcym¹) używane na potrzeby edukacji mniejszości narodowej (np. w podlaskich szkołach² podstawowych i średnich z dodatkową nauką języka białoruskiego czy wśród północnoamerykańskich emigrantów z Białorusi³), czy pomoce do nauki języka białoruskiego jako obcego używane na zajęciach z obcokrajowcami niemającymi związków (np. białoruskiego pochodzenia) z krajem uczonego języka (w tym przypadku z Białorusią)⁴. Oprócz tego w warunkach białoruskich możemy wydzielić jeszcze osobną grupę pomocy dydaktycznych⁵ dla Białorusinów rosyjskojęzycznych, zamieszkujących na terytorium swej ojczyzny, chcących poprawić swoją kompetencję komunikacyjną w języku białoruskim, który w praktyce jest przez nich mniej używany (z różnych powodów, które często mogą wynikać także z przyjętego stylu życia czy wartości, a zatem mają podłoże też psychologiczne czy socjolingwistyczne; nieużywanie języka białoruskiego przez Białorusinów na Białorusi ogólnie określamy szeroko rozumianym roboczym terminem *językowa emigracja wewnętrzna*). W tym kontekście na potrzeby niniejszego artykułu używamy roboczego terminu *język odzyskiwany* (*język białoruski jako język odzyskiwany*). Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że nie wszyscy autorzy materiałów (glotto)dydaktycznych taki podział podziałają czy praktykują, jest on raczej dokonany na potrzeby niniejszego artykułu. Często pomoce dydaktyczne przeznaczone dla jednej

¹ Por. E. Lipińska, *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego w chicagowskiej diasporze polonijnej*, Kraków 2002; E. Lipińska, A. Seretny, *Doświadczenia nauczania w skupiskach polonijnych. Raport przygotowany na III Kongres Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie*, 2011, <http://www.swp.krakow.pl/panel/spaw2/uploads/files/seretny.pdf>, rozdział 4.1. „Heritage language”, czyli *język pokolenia emigracyjnego*.

² Temu zagadnieniu warto by poświęcić osobne opracowanie, ale tu warto wspomnieć, że wśród różnych autorów (np. T. Rusaczyk, N. Panasiuk i in.) znaczny dorobek na tym polu ma dr Teresa Jasińska-Socha – emerytowana pracowniczka Katedry Białorusistyki UW, zob. np. T. Ясіньска-Соха, *Практычная беларуская граматыка для сярэдніх школ*, Варшава 2001.

³ Np. *Першая чытанка пасля лемантара для беларускіх дапаўняльных школаў*, уладжыла В. Пашкевіч, Кліўленд 1968; V. Pashkevich, *Fundamental Byelorussian = Беларуская мова*, edited by A. Adamovich, *Book 1*, Toronto 1974, *Book 2*, Toronto 1978 (książkę można znaleźć/obejrzeć w Internecie).

⁴ Podział ten jest też w pewnym stopniu umowny, gdyż rodzi się pytanie, do jakiego stopnia i jak długo język drugi (odziedziczony) może być uczony poza ojczyznę bardziej jak ojczysty, a kiedy już jak język obcy.

⁵ Np.: A. Клышка, *Гаворым і чытаем па-беларуску. Самавучак беларускай мовы*, http://knihi.com/Anatol_Klyska/Havorym_i_cytajem_pa-bielarusku_Samavucak_bielaruskaj_movy.html [dostęp: 16.06.2017]; A. Чарнавокая, I. Зімнева, С. Самахвал, *Урокі-крокі для беларусікаў*, Мінск 2014; Г. Лабадзенка, *Дзіцячая Замова*, Менск 2015; А. Літвіноўская, Г. Лабадзенка, *Мова Нанова: 20 крокаў да беларускай мовы*, рэд. Г. Цыхун, Мінск 2016; А. Літвіноўская, Г. Лабадзенка, *Мова Нанова: 20 крокаў да беларускай мовы*, 2 частка, Мінск 2017, а także przykładowe poradniki: Ю. Бушылякоў, *Жывая мова*, Радыё Свабода 2013; В. Вячорка, *Па-беларуску зь Вінцуком Вячоркам*, Радыё Свабода 2016.

z wymienionych wcześniej grup są wykorzystywane do pewnego stopnia na zajęciach z osobami zakwalifikowanymi wcześniej do innych grup użytkowników białoruszczyzny, czego przykładem może być np. stary podręcznik E. Pashkevich *Fundamental Byelorussian*¹ napisany dla dzieci białoruskich emigrantów w Toronto², ale z uwagi na użycie języka angielskiego może być do pewnego stopnia wykorzystywany też przy pracy z anglofonami, stąd trudno już dziś jednoznacznie ocenić, czy jest to pozycja do nauki języka białoruskiego jako drugiego (odziedziczonego), czy języka białoruskiego jako obcego. Założenia autorki były jasne, ale książka zaczęła żyć swoim życiem, bo np. korzystali z niej slawiści Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku³. Takich przykładów jest zapewne więcej. Książki do języka białoruskiego jako ojczystego też bywają wykorzystywane do pracy z obcokrajowcami, np. Słowianami (Polakami, Ukraińcami, Rosjanami), ale pytanie jest takie, czy jest to zawsze metodycznie słuszne, czy może raczej wynika z braku jakichś materiałów typowych dla obcokrajowców... Warto jeszcze podkreślić fakt, że Alaksandr Łukaszaniec z Akademii Nauk Białorusi opowiada się przeciwko wykładaniu Białorusinom języka białoruskiego jako obcego i trudno się z nim nie zgodzić⁴.

Oprócz wcześniej wymienionych klasyfikacji można pomoce glottodydaktyczne dzielić także według innych kryteriów. Według miejsca napisania (wydania) wyróżniamy podręczniki napisane na Białorusi (w Mińsku), w Polsce (w Warszawie, Białymstoku, w Krakowie), w Federacji Rosyjskiej (w Moskwie, Sankt Petersburgu, a nawet już w azjatyckiej części Rosji – w Jekaterynburgu), na Ukrainie (w Kijowie), w Niemczech (w Oldenburgu), na Węgrzech (w Budapeszcie), w Czechach (w Pradze), w USA (w Monterey i Rochester), w Kanadzie (w Toronto), w Japonii (w Tsukubie). Według grupy docelowej, do której jest adresowany podręcznik, wyróżniamy np. podręczniki napisane dla osób rosyjskojęzycznych czy anglojęzycznych, podręczniki napisane dla konkretnej grupy językowej/narodowościowej (dla Polaków, Rosjan, Ukraińców, Węgrów, Czechów, Niemców, Japończyków), a także podręczniki przeznaczone dla obcokrajowców różnych narodowości (a nie jednej konkretnie wybranej). Według pochodzenia autora wyróżniamy podręczniki napisane przez rodzimych użytkowników języka (Białorusinów) lub przez cudzoziemców (Polaków, Rosjan, Ukraińców) lub w parze autorów: rodzimy użytkownik języka – obcokrajowiec (np. para białorusko-niemiecka, białorusko-japońska, białorusko-węgierska). Według stosowanej ortografii wyróżniamy pomoce dydaktyczne napisane ortografią klasyczną

¹ V. Pashkevich, *Fundamental Byelorussian*...

² В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі па беларускай мове як замежнай. Дыяхранічны аспект*, „Беларуская мова як замежная” 2017, № 1, с. 17.

³ *Ibidem*.

⁴ А.А. Лукашанец, *Беларуская мова ў XXI стагоддзі: развіццё сістэмы і праблемы функцыянавання*, Мінск 2014, с. 305. Inna rzecz, czy np. dzieci wywodzące się z mniejszości białoruskiej w Polsce odznaczają się już tak wysokim stopniem spolonizowania, że rzeczywiście uczenie ich języka białoruskiego może/powinno odbywać się raczej jak nauczanie języka białoruskiego jako obcego niż języka białoruskiego jako drugiego.

(tzw. „taraszkiewicą”), podręczniki napisane oficjalną ortografią (tzw. „narkamauką”) oraz podręczniki napisane jednocześnie z wykorzystaniem ortografii klasycznej i oficjalnej. Według metody pracy z podręcznikiem wyróżniamy: samouczki, książki do pracy z nauczycielem, materiały mogące być wykorzystywane zarówno jako samouczki, jak i w pracy na kursach językowych (np. rozmówki, słowniki tematyczne). Według języka przewodniego wyróżniamy np. podręczniki w całości napisane w języku białoruskim, łącznie z poleceniami, komentarzami i wyjaśnieniami gramatycznymi, i podręczniki, które polecenia, komentarze i wyjaśnienia gramatyczne mają napisane w języku adresata (np. po polsku, po angielsku, po węgiersku itd.).

A. Michońska-Stadnik pisze o jeszcze innej typologii podręczników¹. Wyróżnia podręczniki gramatyczne, których struktura zbudowana jest wokół zagadnień gramatycznych, oraz podręczniki funkcyjne, gdzie na pierwszym planie w podręczniku jest nie gramatyka, lecz struktury komunikacyjne. Według tej typologii podręczników funkcyjnych zdecydowanie brakuje, jeśli chodzi o język białoruski jako obcy. Warto też wyróżnić szczególną grupę podręczników zbudowanych na podkreślaniu więzi między językiem a kulturą, gdzie akcentuje się kulturę narodową Białorusinów.

Powyzsze kryteria można stosować do pozycji analizowanych w niniejszym artykule. Każdą z nich można przypisać do jakiejś kategorii (czasem do wielu jednocześnie) wydzielonej według danego kryterium. W poniższym przeglądzie pomocy glottodydaktycznych umieszczono głównie podręczniki, rozmówki oraz słowniki tematyczne jako te materiały, które naszym zdaniem najczęściej wykorzystywane są na zajęciach języka białoruskiego jako obcego (bez uwzględnienia gramatyk² czy kursów internetowych³ itp.). Wspomniane pomoce glottodydaktyczne są uporządkowane według dwóch głównych kryteriów: 1) kryterium chronologicznego, które ma raczej charakter porządkujący, gdyż typowy aspekt diachroniczny⁴ nie jest najważniejszym przedmiotem niniejszego artykułu; 2) kryterium grupy docelowej, które wynika też z przyjętego rozumienia definicji języka białoruskiego. W artykule przedstawiono te materiały, które można wykorzystywać do nauki języka białoruskiego jako obcego, choć oczywiście także w pewnym stopniu także do nauki języka białoruskiego jako drugiego (odziedziczonego), gdyż niektórzy autorzy swoje publikacje adresują nie tylko do obcokrajowców, lecz również (jednocześnie) do rosyjskojęzycznych Białorusinów⁵ (pytanie tylko, czy chęć wydania uniwersalnej pozycji jest metodycznie uzasadniona).

¹ A. Michońska-Stadnik, *Jak nauczyć się języka*, Wrocław 1993, s. 40–41.

² Np. T. Rott-Zebrowski, *Gramatyka języka białoruskiego: minimum gramatyczne*, cz. 1, Lublin 1991; cz. 2, Lublin 1992.

³ Zob. np. <http://www.goethe-verlag.com/book2/PL/PLBE/PLBE002.HTM> [dostęp: 16.06.2017] oraz *Беларуская мова з натхненнем! "Вывучаем беларускую: з любоўю да мовы"*, by.lang-study.com [dostęp: 16.06.2017].

⁴ Por. В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*, s. 16–23.

⁵ Zob. А.А. Кривицкий, А.Е. Михневич, А.И. Подлужный, *Белорусский язык. Для говорящих по-русски*, Минск 2008, s. 8.

Przegląd pomocy glottodydaktycznych

1973

Кривицкий А. А., Михневич А. Е., Подлужный А. И., 1973, *Белорусский язык для небелоруссов*, Минск.

Książka wydana w języku rosyjskim dla rosyjskich naukowców, zawiera m. in. opis gramatyczny białoruszczyzny, informacje o historii języka białoruskiego i słowniczek dyferencyjny rosyjsko-białoruski. Nie było jej celem kształcić umiejętności komunikacyjnych, stąd trudno ją nazwać typowym podręcznikiem do nauki języka białoruskiego jako obcego¹. Na podstawie tej książki autorzy opracowywali kolejne uzupełnione wydania pod nieco zmienionymi tytułami (1990 i 1994 r.).

1974

PASHKIEVICH V., *Fundamental Byelorussian = Беларуская мова, Book 1*, edited by A. Adamovich, Toronto 1974.

Jak wspomniano wcześniej, książka ta była pierwotnie przeznaczona dla dzieci emigrantów białoruskich, ale wkrótce wykorzystywano ją do nauki języka białoruskiego jako obcego. Jest dostępna w Internecie na stronie białoruskiej biblioteki elektronicznej Беларуская палічка². W podręczniku widoczne są wpływy gramatyki Bronisława Taraszkiewicza. Zastosowanie klasycznej ortografii („taraszkiewica”) nie sprzyja wykorzystywaniu proponowanych materiałów na zajęciach z początkującymi obcokrajowcami, którzy uczą się białoruszczyzny w oficjalnej pisowni („narkamauka”), gdyż może powodować interferencje, natomiast zaletą książki jest m. in. bardzo konsekwentnie wprowadzany materiał gramatyczny³.

1978

PASHKIEVICH V., *Fundamental Byelorussian = Беларуская мова, Book 2*, edited by A. Adamovich, Toronto 1978.

1981

JASIŃSKA-SOCHA T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego (dla studentów I i II roku)*, Warszawa 1981⁴.

1984

JASIŃSKA-SOCHA T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego. Leksyka i leksykologia*, Warszawa 1984.

1985

BAGROWSKA A., *Wybór tekstów do zajęć praktycznych z języka białoruskiego*, Warszawa 1985.

¹ Zob. В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*, с. 18–19; zob. też Н. Баршчэўская, *Выдавецкая дзейнасць у Беларусі – 3*, 27.04.2006, <http://www2.polskie.radio.pl/eo/print.aspx?iid=35938> [dostęp: 12.06.2017].

² Zob. http://knihi.com/Valancina_Paskievic/Fundamental_Byelorussian_-_Bielaruskaja_mova_Book_1.html#1 [dostęp: 16.06.2017].

³ Więcej zob. В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*, с. 17–18.

⁴ Pomocze glottodydaktyczne wydane w Polsce i wymienione w tym artykule zostały szerzej omówione w innym miejscu, zob. R. Kaleta, *Kilka uwag o nauczaniu Polaków języka białoruskiego jako obcego* [w:] *Беларуска-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі. Зборнік артыкулаў*, Беларусіка=Albaruthenica 36, пад рэдакцыяй І.Э. Багдановіч, Мінск 2015, с. 69–72, <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/6189> [dostęp: 16.06.2017]; zob. też: A. Goral, *Polskie podręczniki do nauki języka białoruskiego dla studentów kierunków filologicznych – analiza porównawcza* (w druku); R. Kaleta, *Tematyka chrześcijańska na lektoratach języka polskiego i języka białoruskiego jako języków obcych*, „Studia Slavica” 2016, nr XX, z. 2, s. 97–110.

GŁUSZKOWSKA-BABICKA J., JASIŃSKA-SOCHA T., *Skrypt do zajęć praktycznych z języka białoruskiego. Wybór zagadnień morfologiczno-składniowych*, Warszawa 1985.

1990

SZADYKO S., WÓJCIK A., *Mini-rozmówki białoruskie*, Warszawa 1990.

КРИВИЦКИЙ А.А., А.Е. МИХНЕВИЧ, ПОДЛУЖНЫЙ А.И., *Белорусский язык для говорящих по-русски*, Минск 1990.

1991

МИХНЕВИЧ А.Е., *Русско-белорусский разговорник*, Минск 1991.

W rozmówkach tych na przykładzie typowych sytuacji komunikacyjnych poruszane są tematy życia codziennego, zawierające żywą leksykę w celu nauki lub ulepszenia umiejętności mówienia w języku białoruskim. W książce występują także przysłowia i powiedzenia, teksty do samodzielnego czytania oraz komentarze gramatyczne, które – jak stwierdza autor – mają pomóc w przezwyciężeniu popularnego lecz nieprawdziwego stereotypu, jakoby język rosyjski i białoruski prawie niczym istotnym się nie różniły¹.

1992

КЛЫШКА А., *Беларуска-польскі размоўнік*, Мінск 1992.

1993

ВЕШТОРТ Г.Ф., КУЗЬМЕНКОВА Т.В., КУНЦЕВИЧ Л.П., *Русско-белорусский разговорник. Культура Беларуси*, Минск 1993.

W wydaniu tym oprócz częstych tematów, takich jak szkoła, biblioteka itd., są także przedstawione informacje o edukacji i kulturze Białorusi (o muzeach, wystawach, wytworach ludowych i artystycznych). Język występuje tu nie tylko jako środek komunikacji, lecz także jako najważniejsza część kultury narodowej, która – jak stwierdzają autorzy – będzie się rozwijać, jeśli o język białoruski będzie się dbać². W rozmówkach tych zwracana jest szczególna uwaga na fakt, że język rosyjski i białoruski z jednej strony są sobie bliskie, ale z drugiej strony każdy z nich charakteryzuje się swoją specyfiką i funkcjonuje samodzielnie, co może prowadzić do wielu trudności ze względu na fałszywe podobieństwa na różnych poziomach języka.

1994

КОЖИНОВА А.А., РУДЕНКО Е.Н., ТАРАСЕВИЧ Е.Г., *Белорусский язык для русскоязычных. Учебное пособие*, редколлегия: А.Е. Михневич, Д.Г. Богушевич, З.А. Харитончик, Минск 1994.

КРИВИЦКИЙ А.А., ПОДЛУЖНЫЙ А.И., *Учебник белорусского языка для самообразования*, Минск 1994.

Wydanie to zawiera z jednej strony rozdziały poświęcone fonetyce, ortografii, morfologii czy składni, a z drugiej strony ćwiczenia, teksty i – co bardzo ważne – wzory białoruskich pism urzędowych (aktów, upoważnień, zaświadczeń, decyzji, poleceń służbowych itd.) oraz przysłowia i powiedzenia, a także tematyczny słownik rosyjsko-białoruski.

1995

Belarusian basic course, Defense Language Institute Foreign Language Center, Monterey 1995³.

1997

ПІВТОРАК Г., *Білоруська мова. Підручник*, Київ 1997.

¹ А.Е. Михневич, *Русско-белорусский разговорник*, Минск 1991, с. 3.

² Г.Ф. Вешторт, Т.В. Кузьменкова, Л.П. Кунцевич, *Русско-белорусский разговорник. Культура Беларуси*, Минск 1993, с. 5.

³ Zob. <https://jlu.wbtrain.com/sumtotal/language/DLI%20basic%20courses/Belarusian/Books/Transcription%20Textbook%20Units%2001-07.pdf> [dostęp: 16.06.2017].

Jest to podręcznik gramatyczny (jego struktura zbudowana jest wokół gramatyki), dodatkowo zawiera białoruskie teksty przeznaczone do samodzielnego czytania.

1999

СЯМЕШКА Л.І., БАДЗЕВІЧ З.І., БЕЛАКУРСКАЯ Ж.А., *Гаворым па-беларуску. Вучэбны дапаможнік па беларускай мове для замежных навучэнцаў*, пад рэдакцыяй Л.І. Сямешкі, Мінск 1999.

Jest to podręcznik w całości napisany po białorusku, służący do pracy z nauczycielem, opracowany przez zespół autorów pod redakcją L. Siamieszki, wybitnej lingwistki i znawczyni tematyki języka białoruskiego jako obcego, współorganizatorki letnich szkół białorutenistyki dla obcokrajowców¹.

2000

САЖЕВІЧ Н., *Materiały do praktycznej nauki języka białoruskiego*, Lublin 2000.
АЛЯКСАНДРАЎ С., МЫЦЫК Г., *Говори со мной по-белорусски. Базовый курс классического белорусского языка*, Менск 2000.

2001

STANKEVICH G., *Conversational Belarusian for English-speaking students*, Prague 2001².
Jest to książka dla początkujących, w której są zaznaczone akcenty, co nie jest częstym zjawiskiem w podręcznikach.
ГУРТЫГ К., *Кароткая граматыка беларускай мовы ў табліцах. Для нямецкамоўных навучэнцаў*, Мінск 2001.

2003

HURTIG C., RAMZA T., *Belarussische Grammatik in Tabellen und Übungen = Граматыка беларускай мовы ў табліцах і практыкаваннях*, München 2003.
ВАЖНІК С.А., САВІЦКАЯ І.І., *Гісторыя і культура беларусаў. Вучэбны дапаможнік па практыцы беларускага маўлення для замежных студэнтаў*, Мінск 2003.
Jest to podręcznik łączący wiedzę językową z kulturą, podkreślający walor narodowej kultury Białorusinów.

2004

MARCHANT C., *Fundamentals of Modern Belarusian*, 2004.
Jest to książka napisana przez Amerykanina, członka Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich (Mormoni), który dziewięć miesięcy był na misji w Witebsku, gdzie uczył się języka białoruskiego. Podręcznik ten jest dostępny w Internecie³ i pokazuje tylko różnice gramatyczne między językiem białoruskim a rosyjskim lub ukraińskim.

2006

ЛАЗАРЕВА Е.Л., *Русско-белорусский разговорник. Расійска-беларускі размоўнік*, Москва 2006.
Jest to jedna z kilku pozycji wydanych na terytorium Federacji Rosyjskiej.
СТАНКЕВІЧ Л., КАТКІЧ Ж., *Дваццаць сустрэч з Беларуссю. Падручнік па беларускай мове для пачаткоўцаў*, пад агульнай рэдакцыяй Андраша Золтана, Будапешт 2006.
Książka zawiera polecenia w języku węgierskim, co nie ułatwia jej wykorzystywania na zajęciach z obywatelami innych krajów.

2007

СЕГЕНЬ Л., *Беларуская мова. Дапаможнік для студэнтаў беларускай філалогіі. Курс 1*, Беласток 2007.

¹ Więcej zob. В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*, s. 19.

² Zob. <http://www.belarus-misc.org/download/book01-rev2.pdf> [dostęp: 16.06.2017].

³ Zob. <http://www.vitba.org/fofmb/fofmb.html> [dostęp: 16.06.2017].

ФІЛІНОВІЧ А., *Беларуская мова. Дапаможнік для студэнтаў беларускай філалогіі. Курс 2*, Беласток 2007.

2008

АЛЯКСАНДРАЎ С., МЫЦЫК Г., *Гавары са мной па-беларуску. Гутарковая мова ў штодзённым ужытку = Говори со мной по-белорусски. Живой разговор каждый день*, Масква 2008.

Jest to książka dla tych, kto interesuje się językiem białoruskim i chce samodzielnie się go uczyć. Podręcznik zawiera 17 zajęć, z których każde przedstawia też językowe konstrukcje potoczne. Cała uwaga zwrócona jest na kształtowanie nawyków komunikacyjnych.

ЖДАНОВІЧ В., 2008, *Слоўнік для дзяцей беларуска-польскі, польска-беларускі = Słownik dla dzieci białorusko-polski, polsko-białoruski*, Мінск.

Słownik ten zawiera leksykalne i składniowe porównania języka białoruskiego i języka polskiego. Podawana jest także tak ważna informacja jak polsko-białoruskie homonimy międzyjęzykowe, ale białoruskie przykłady zapisywane są tylko klasyczną (a nie oficjalną) ortografią (tzw. „taraszkiewicą”).

КРИВИЦКИЙ А.А., А.Е. МИХНЕВИЧ, ПОДЛУЖНЫЙ А.И., *Белорусский язык. Для говорящих по-русски*, Минск 2008.

W tym podręczniku najwięcej zagadnień poświęcono fonetyce, ortografii, morfologii, składni, stylistyce języka białoruskiego oraz rozbieżnościom między językiem białoruskim a rosyjskim. Warto podkreślić, że książka przeznaczona jest jednocześnie dla obcokrajowców i Białorusinów, o czym mówią sami autorzy¹.

СМОЛЬСКАЯ Т.М., ВЭЙ ВЭЙ, МАЛЕВИЧ И.А., *Китайско-русско-белорусский разговорник*, Минск 2008.

Część rosyjsko-białoruska może być wykorzystywana także na zajęciach języka białoruskiego jako obcego.

2010

КЛИБАНАУ Д., *Крок па кроку познаем Бялору́с: язык, культура, краязнаўства = Крок да кроку знаёмся з Беларуссю: мова, культура, краязнаўства*, Kraków 2010.

Podręcznik akcentuje kulturę narodową Białorusinów, wokół której zbudowany jest materiał do nauki języka białoruskiego².

РАМЗА Т.Р., *Беларуская мова? З задавальненнем!*, Мінск 2010³.

Podręcznik ten – jak stwierdza sama autorka – przeznaczony jest głównie dla osób niemieckojęzycznych⁴, co oznacza, że te kwestie językowe, które będą sprawiać trudności Niemcom (czy szerzej: nie-Słowianom), dla Polaków (czy szerzej: Słowian) mogą być zbyt proste i wcale nieproblematyczne.

2011

RAMZA T., TESCH S., *Weißrussische Sprache in 20 Lektionen. Intensivkurs*, Oldenburg 2011.

¹ „Не зря говорят, что язык – душа народа. Чем больше познаёшь язык, тем глубже понимаешь своеобразие создавшего его народа. Поэтому знакомство с основами белорусского языка полезно не только для людей иной национальности, но и для белорусов, которые в силу тех или иных причин перешли на близкородственный русский язык и начали подзабывать родной” (с. 3).

² Więcej zob. R. Kaleta, *Dzmitry Kliabanau, Krok po kroku poznajemy Białoruś. Język. Kultura. Krajoznawstwo = Крок да кроку знаёмся з Беларуссю. Мова, Культура, Краязнаўства*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, 198 s., „Acta Albaruthenica” 2013, t. 13, s. 366–368; В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*, с. 19–21.

³ Więcej zob. В.У. Барысенка, *Вучэбна-метадычныя дапаможнікі...*

⁴ Т.Р. Рамза, *Беларуская мова? З задавальненнем!*, Мінск 2010, с. 5.

БАРШЧЭЎСКИ Л., *Беларуска-польскі размоўнік-даведнік*, Мінск 2011¹.

2012

ŁOGINOW J., *Język białoruski. Podręcznik dla Polaków zainteresowanych Białorusią i Ukrainą*, 2012².

Książka obejmuje leksykalne i składniowe porównania języka białoruskiego i języka polskiego, ale zawiera w sobie określony przekaz ideologiczny i polityczny budowany wokół białoruskich wartości językowych³.

БАРШЧЭЎСКИ Л., *Польска-беларускі тэматычны слоўнік для школьнікаў і студэнтаў = Polsko-Białoruski słownik tematyczny dla uczniów i studentów: больш за 17,5 тысячаў слоўнікавых артыкулаў*, Мінск 2012⁴.

ГРЭСЬ А., *Беларуская мова. Дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў рускай філалогіі*, Беласток 2012⁵.

ПАВЛОВСКАЯ Н.Ю., БОРИСЕНКО О.В., ВАСЮЧЕНКО П.В., КНЫШ Л.С., СЕМЕНКЕВИЧ О.В., ЧЕХОВСКИЙ Г.К., *Белорусский язык для стран СНГ: учебник*, Москва 2012⁶.

2013

СУША Т.М., ТАБОЛІЧ А.У., ШЧУКА А.К., ІГНАТАВА С.А., МЭЁ П.Дж., БРЭЙ-ВО Н.Г., ВІКТОРКА Л.В., ШАЎЛОВА А.М., КАРДУБАН Ю.М., СЕМЯНЬКЕВИЧ А.В., *Англійска-беларускі слоўнік = English-Belarusian Dictionary*, Мінск 2013.

ХАРЛАМОВА В.Н., *Белорусский язык. Тематический словарь. 2000 слов и предложений. С транскрипцией белорусских слов. С русскими и белорусскими указателями*, под ред. А.А. Сомина, Москва 2013.

W słowniku tym podano bardzo cenne przykłady użycia słów w zdaniach.

2014

БАРШЧЭЎСКИ Л., *Беларуска-польскі тэматычна-тэрміналагічны слоўнік = Białorusko-polski słownik tematyczno-terminologiczny*, Мінск 2014.

БАРЫСЕНКА В.У., БАСАВА Г.І., СІНЬКОВА Л.Д., *Слова - мова - камунікацыя. Вучэбны дапаможнік па лінгвакультуралогіі*, Мінск 2014.

Jest to książka dla Białorusinów i zagranicznych studentów do pracy samodzielnej lub z nauczycielem.

КУЛИКОВИЧ В.И., *Русско-белорусский разговорник. Руско-беларускі размоўнік*, Санкт-Петербург 2014.

¹ Więcej zob. R. Kaleta, *Л.П. Баршчэўскі, Беларуска-польскі размоўнік-даведнік (Серыя: Беларуска ЕўраРазмоўнікі) Радыёла-плюс, Мінск 2011, 180 с., „Acta Albaruthenica”, 2012, t. 12, s. 265–267.*

² Zob. <http://wydaje.pl/e/jezyk-bialoruski-podrecznik-dla-polakow-zainteresowanych-bialorusia-i-ukraina> [dostęp: 16.06.2017].

³ Więcej zob. R. Kaleta, *Kilka uwag...*, s. 71–72.

⁴ Więcej zob. R. Kaleta, *Польска-беларускі тэматычны слоўнік для школьнікаў і студэнтаў = Polsko-Białoruski słownik tematyczny dla uczniów i studentów: больш за 17,5 тысячаў слоўнікавых артыкулаў, укладанне Лявон Баршчэўскі, выдавец Зміцер Колас, Мінск 2012, 274 с., „Linguodidactica” 2013, t. 17, s. 259–261.*

⁵ Więcej zob. R. Kaleta, *Анна Грэсь, Беларуская мова. Дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў рускай філалогіі, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Беласток 2012, 210 с., „Acta Albaruthenica” 2014, № 14, s. 373–375.*

⁶ Więcej zob. R. Kaleta, *Н.Ю. Павловская, О.В. Борисенко, П.В. Васюченко, Л.С. Кныш, О.В. Семенкевич, Г.К. Чеховский, Белорусский язык для стран СНГ: учебник, Москва 2012, s. 452, „Studia Wschodniosłowiańskie” 2015, t. 15, s. 637–641; В.У. Барысенка, Вучэбна-метадычныя дапаможнікі..., с. 21–22.*

W rozmówkach tych (wydanych w Rosji przez białoruskiego autora) znajduje się obszerna informacja o Białorusi, wyjaśniana jest różnica między nazwą państwa Республика Беларусь (w oficjalnych dokumentach) i Белоруссия (dopuszczalna w komunikacji nieformalnej)¹, a także niektóre różnice leksykalno-gramatyczne dotyczące języka rosyjskiego i białoruskiego. Co ważne, w rozmówkach w białoruskich przykładach zaznaczono akcenty, co raczej należy do rzadkości w wydaniach dla osób rosyjskojęzycznych, gdyż uważa się (naszym zdaniem, nie do końca słusznie), że rosyjski odbiorca nie może mieć problemów z rozstawianiem akcentów w słowach białoruskich.

2015

БЛЕШЧЫК А., *Беларуская мова для рускамоўных: практыкум*, Екацярынбург 2015.
 МЫЦЫК Г., *По-белорусску? Пожалуйста! Па-беларуску? Калі ласка!*, Мінск 2015.

W książce równolegle podawane są teksty w języku białoruskim i rosyjskim, przy czym w tekstach białoruskich są zaznaczone akcenty. Samouczek ten wydano (przy wsparciu Ministerstwa Informacji Republiki Białorusi) dla studentów, ministrów, biznesmenów i wszystkich pragnących uczyć się języka białoruskiego. Pierwsza część podręcznika poświęcona jest gramatyce, druga zaś dialogom i tekstom, do których na końcu znajduje się słowniczek.

ЧАРАКОВА М., ЧАРНОВА М., *Гэта Беларусь, дзетка!*, пад рэд. Э. Браўна і А. Ліс, Мінск 2015.

2016

BÖHM A., RAKHLEI M., *Weissrusland*, Berlin 2016.
 MICHALSKA U., *Rozmówki polsko-białoruskie*, Warszawa 2016.

Pozycja wydana w kolorze, obszerna i ciekawa, niestety w rozmówkach tych zdarzają się błędy i polonizmy.

ТАРАНОВ А.М., *Словарь тематический русско-белорусский. Для активного изучения слов и закрепления словарного запаса. 9000 слов*, T&P Books Publishing 2016.

W słowniku tym każdy język ma swój kolor, którym są zaznaczane przykłady – białoruskie leksemą zapisane są kolorem niebieskim, a rosyjskie – czerwonym.

2017

JASIŃSKA-SOCHA T. (przy współpracy T. Chylak-Schroeder i J. Głuszkowskiej-Babickiej), *Język białoruski (poziom podstawowy i średniozaawansowany)*, (w druku).

Podręcznik zawiera ponad 400 stron. Tematy są ciekawe, zróżnicowane. Książka składa się z części gramatycznych, tekstów i ćwiczeń.

СОМИН А.А., *Белорусский язык. Самоучитель*, Москва 2017.

Jest to pozycja – co warto podkreślić – która po raz pierwszy wykorzystuje jednocześnie dwa warianty ortografii (tzw. „narkamauk” i „taraszkewicę”)².

Zaprezentowane w niniejszym przeglądzie pomoce glottodydaktyczne są dowodem na to, że pomimo silnych stereotypów językowych towarzyszących białoruszczyźnie, zainteresowanie uczeniem się języka białoruskiego istnieje, co oznacza, że jest zapotrzebowanie (całkiem sprawnie i na bieżąco zaspokajane) na tworzenie nowych materiałów do nauki języka białoruskiego jako obcego zarówno na Białorusi, jak i w świecie.

¹ В.И. Куликович, *Русско-белорусский разговорник. Руска-беларускі размоўнік*, Санкт-Петербург 2014, с. 8.

² Віцеся: А.А. Сомин, *Новы падручнік БЕЛОРУССКИЙ ЯЗЫК. САМОУЧИТЕЛЬ: праблемы і рашэнні [w:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна)*, Мінск, 15-16 верасня 2016 г., у дзвюх частках, ч. 1, Мінск 2016, с. 189-192.

Radosław Kaleta

A Review of Glottodactic Aid for Learning Belarusian as a Foreign Language, Published between 1973 and 2017

A b s t r a c t

This article reviews the Belarusian as a foreign language textbooks issued between 1973 and 2017 in Belarus and other countries. Various criteria for the classification of textbooks were presented: the construction of certain books, their advantages and disadvantages, and the conditions under which they were created. The proposed typology of glottodactics aids is closely related to the linguistic situation in Belarus and depends on the accepted definition of the Belarussian language, which can function as a mother tongue, a second language (inherited), a recovered language and a foreign language.